

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПРОКУДІН ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 342.95 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ
ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПІДРОЗДІЛІВ СИЛ ОХОРОНИ
ПРАВОПОРЯДКУ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ
ЗАВДАНЬ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2022

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
МУЗИЧУК Олександр Миколайович,
Харківський національний
університет внутрішніх справ,
декан факультету № 1;

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
БАРАШ Євген Юхимович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права;

доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України
РЄЗНИК Олег Миколайович,
Сумська міська рада, секретар

Захист відбудеться 18 листопада 2022 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3-А.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3-А.

Автореферат розісланий 15 жовтня 2022 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. Є. Абламський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Протягом майже всієї історії існування Україні доводилося виборювати свою незалежність, тому ухвалення Декларації про державний суверенітет України у 1991 році стало однією з найвидатніших подій за всю багаторічну історію нашої країни. Разом із тим перед молодого, самостійного, демократичного та соціально спрямованого державою постала низка проблем, які потребували вирішення. Однією з таких проблем стало забезпечення публічної безпеки і порядку в державі. Задля цього в системі державних інституцій було створено систему правоохоронних органів, до пріоритетних обов'язків яких входило виконання службово-бойових завдань у напрямі забезпечення безпеки України.

Однак практика показала, що в роботі зазначених відомств існують проблеми, які мають фундаментальний характер, зокрема вони пов'язані з відсутністю якісного кадрового забезпечення. Саме тому важливим завданням законодавця є створення належних правових та організаційних умов для підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку взагалі та щодо виконання службово-бойових завдань зокрема. Адже беззаперечним є той факт, що від якості кадрів безпосередньо залежить ефективність функціонування відповідної правоохоронної інституції.

Проблемні питання, пов'язані з підготовкою підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, у своїх наукових працях розглядали О. М. Бандурка, Є. Ю. Бараш, О. І. Безпалова, А. І. Білас, І. С. Бурлака, Т. С. Вайда, Л. Ю. Веселова, В. Г. Гриценко, С. М. Гусаров, Г. О. Доскевич, І. В. Клименко, А. М. Ключко, А. Т. Комзюк, К. Б. Левченко, В. І. Литвиненко, О. А. Моргунов, О. М. Музичук, І. М. Пастернак, С. І. Пирожков, А. О. Полянський, О. М. Рєзнік, А. А. Русецький, О. Ю. Салманова, В. В. Сокурєнко, Р. В. Шаповал та інші відомі вчені.

Крім того, вказане питання розглядалося в межах наукових досліджень, присвячених проблемам забезпечення внутрішньої безпеки держави. Зокрема, цій тематиці приділяли увагу В. О. Антонов, І. М. Базарко, Л. В. Буга, К. Л. Бугайчук, О. С. Власюк, О. В. Глазов, О. В. Джафарова, І. М. Доронін, І. Ф. Корж, Н. І. Луппова, Г. О. Пономаренко, О. Ю. Синявська, А. О. Собакарь, В. А. Соколов, С. О. Шатрава, А. О. Янчук та інші. Названі науковці зробили вагомий внесок у розвиток інституту підготовки особового складу. Однак питання саме адміністративно-правового забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань в Україні або залишилися поза увагою вчених, або вивчалися у межах більш широкій проблематики.

Таким чином, відсутність комплексних досліджень, присвячених вказаній проблематиці, наявність прогалин і недоліків у чинному законодавстві, норми якого спрямовані на регулювання підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, обумовлюють актуальність і своєчасність представленого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р; Стратегії інформаційної безпеки, схваленої Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021; Стратегії забезпечення державної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 № 56/2022; Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних розробок) на 2020–2024 роки, затвердженою Наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Планом науково-дослідної роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за темою «Адміністративно-правові засоби забезпечення публічного порядку в Україні» (0118U100442).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є визначення сутності та особливостей адміністративно-правового забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, а також розробка науково обґрунтованих шляхів його вдосконалення з урахуванням зарубіжного досвіду.

Для досягнення поставленої мети в дисертації підлягають вирішенню такі *завдання*:

- розкрити генезу підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань;
- визначити поняття, з'ясувати зміст і завдання підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- охарактеризувати принципи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань;
- надати характеристику правовим засадам підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань і визначити місце серед них адміністративно-правових норм;

- опрацювати організаційні засади підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань;

- визначити особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань;

- узагальнити зарубіжний досвід підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань і запропонувати можливості його використання в Україні;

- напрацювати шляхи вдосконалення національного адміністративного законодавства з питань підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань.

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання. *Історико-правовий метод* використано для того, щоб розкрити генезу підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (підрозділ 1.1). *Логіко-семантичний метод* застосовано під час визначення поняття і з'ясування змісту й призначення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (підрозділ 1.2). Для того, щоб охарактеризувати принципи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (підрозділ 1.3), використано *методи систематизації та класифікації*. *Метод документального аналізу та аналітичний метод* дозволив надати характеристику правовим засадам підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань і визначити місце серед них адміністративно-правових норм (підрозділ 2.1); розкрити організаційні засади підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (підрозділ 2.2); визначити особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (підрозділ 2.2). *Метод моделювання та прогнозування* став у нагоді під час узагальнення зарубіжного досвіду підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (підрозділ 3.1), а також запропонувати

шляхи вдосконалення національного адміністративного законодавства з питань підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці вчених із різних галузевих дисциплін, зокрема використано наукові здобутки фахівців зі службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку, а також вчених із галузі адміністративного, соціології, трудового, кримінального права тощо.

Нормативно-правовою основою роботи є сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на регулювання суспільних відносин, що виникають в процесі підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань.

Емпіричну основу дисертації складає практика діяльності підрозділів сил охорони правопорядку, а також довідкові матеріали та періодичні видання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що представлене дисертаційне дослідження є однією з перших спроб комплексно, на основі аналізу наукових поглядів учених і норм чинного законодавства, з'ясувати сутність і розкрити особливості адміністративно-правового забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, а також із урахуванням позитивного зарубіжного досвіду запропонувати напрями покращення адміністративного законодавства у відповідній сфері. Основні наукові положення, які виносяться на захист, такі:

вперше:

- запропоновано класифікацію завдань підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, які об'єднано у три інституційні групи: 1) загальні; 2) організаційні; 3) функціональні;

- визначено особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань з урахуванням воєнного стану;

- розкрито зміст ключових елементів організаційних засад підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, до яких віднесено: суб'єктів, що здійснюють відповідну підготовку; планування освітнього процесу; добір кандидатів на навчання; організацію навчального процесу (вибір форм та методів навчання); науково-методичне та інформаційне забезпечення освітнього процесу; фінансове та матеріально-технічне забезпечення;

удосконалено:

– характеристику особливостей тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, серед яких названо: розгалуженість системи нормативно-правових актів, положення яких спрямовані на регулювання діяльності із підготовки особового складу сил охорони правопорядку; наявність спеціального набору наукового та практичного інструментарію для підготовки службовців; динамічність сфери забезпечення внутрішньої безпеки, а також активний розвиток злочинності, як внутрішньої, так і міжнародної; орієнтація на взаємодію (наукову та інформаційну) з іншими органами та підрозділами, що реалізують свою діяльність у відповідному напрямку;

– теоретичний підхід щодо розуміння історичної періодизації розвитку системи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, на основі чого наголошено про незавершеність становлення даного інституту, що обумовлено низкою чинників внутрішнього та зовнішнього характеру;

– характеристику спеціальних принципів підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, до яких віднесено: обов'язковість, безперервність, науковість, комплексність, системність та диференціацію підготовки;

дістало подальшого розвитку:

– обґрунтування наукової думки про те, що в системі правових засад підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань ключове місце належить нормам адміністративного права, оскільки саме за їх допомогою: закріплюється правовий статус суб'єктів, уповноважених здійснювати підготовку особового складу сил охорони правопорядку; встановлюється мета та завдання відповідної підготовки; визначаються джерела фінансового та матеріально-технічного забезпечення здійснення підготовки; закріплюється правовий статус суб'єктів охорони правопорядку, що прямо впливає на напрями, рівні та форми підготовки тощо;

– визначення функцій підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, до яких віднесено: кадрову, управлінську, правоохоронну та організаційну;

– твердження про те, що якісне та ефективне вдосконалення національної нормативно-правової бази підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань є фактично неможливим без покращення правового регулювання сфери забезпечення внутрішньої державної безпеки та вирішення загальних проблем у сфері регулювання діяльності підрозділів сил охорони правопорядку, адже це має важливе значення з точки зору формування

навчального процесу, підготовки лекційних, семінарських, практичних занять тощо;

– опрацювання можливостей запровадження зарубіжного досвіду щодо підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, зокрема в таких аспектах: підвищення рівня фінансування системи підготовки правоохоронців; забезпечення наявності недержавних суб'єктів, що відповідають за підготовку фахівців у відповідній сфері; запровадження існування єдиного координуючого центру, який відповідає за підготовку працівників правоохоронних органів, а також здійснює контроль за дотриманням норм чинного законодавства у відповідній сфері; підвищення уваги в процесі підготовки отримання практичних умінь та навичок майбутніх службовців.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації пропозиції і висновки можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – для проведення подальших наукових досліджень, присвячених теоретичним та практичним проблемам підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (*акт впровадження Кримінологічної асоціації України від 12 квітня 2022 р.*);

– правотворчості – для розробки нових та вдосконалення існуючих законодавчих та підзаконних актів, нормами яких регулюється підготовка особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 13 квітня 2022 р.*);

– правозастосовній діяльності – як основа для вдосконалення практичної діяльності суб'єктів, що здійснюють підготовку особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (*акт впровадження Кам'янець-Подільського районного управління поліції ГУНП в Хмельницькій області від 14 квітня 2022 р.*);

– освітньому процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Адміністративна діяльність поліції», «Управління органами поліції» та інших дисциплін адміністративно-правового характеру, в ході підготовки відповідних їх розділів, а також при проведенні занять з підвищення кваліфікації поліцейських (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 15 квітня 2022 р.*).

Апробація матеріалів дисертації. Результати розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних та національних науково-практичних

конференціях, семінарах та круглих столах: «Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України» (м. Харків, 21 квітня 2017 р.); «Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії» (м. Київ, 10 грудня 2020 р.); «Галузь військового права у сучасних умовах державотворення» (м. Київ – м. Харків, 11 грудня 2020 р.); «Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики» (м. Харків, 21 грудня 2021 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє висвітлення у 5 наукових статтях, 4 з яких опубліковано у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, та 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 207 сторінок. Список використаних джерел містить 234 найменування і розміщений на 25 сторінках, додатки розміщено на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** роботи обґрунтовується вибір теми дисертації, визначається її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами, окреслюються мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, вказується на наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наводяться дані щодо апробації результатів дослідження, публікацій та структури.

Розділ 1 «Загальна характеристика підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Гене́за підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань»* аргументовано, що генеза підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку переплітається з розвитком правоохоронної системи держави. Спираючись на проведений аналіз, запропоновано авторське бачення етапів становлення та розвитку підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань.

Відмічено, що діяльність правоохоронних органів у всі часи спрямовувалася, перш за все, на забезпечення внутрішньої безпеки держави. При цьому наголошено, що вказаній проблемі приділялась увага ще з давніх часів, однак наукові пошуки у відповідній сфері активно розпочалися із моменту набуття українською державою незалежності. Зазначено, що

розвиток системи забезпечення внутрішньої безпеки країни прямо впливав на ефективність і результативність підготовки правоохоронців.

Наголошено, що розвиток системи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку, зокрема щодо виконання службово-бойових завдань, не є завершеним.

У підрозділі 1.2 *«Поняття підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань як об'єкта адміністративно-правового регулювання»* розкривається сутнісний зміст понять «підготовка» та «професійна підготовка», на основі чого запропоновано авторське визначення поняття підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. Виокремлено характерні особливості цієї наукової категорії. Наголошено, що розкрити зміст і призначення вказаного поняття найбільш доцільно через мету, завдання та функції.

Спираючись на аналіз норм чинного законодавства та наукових поглядів учених, аргументовано, що ключовою метою здійснення відповідної діяльності є формування підрозділів сил охорони правопорядку такими кадрами, які зможуть якісно, ефективно та результативно виконувати покладені на них обов'язки. Відповідно до мети сформульовано завдання такої підготовки, які поділено на три групи: загальні, організаційні та функціональні.

Відмічено, що завдання тісно пов'язані з функціями, які фактично висвітлюють практичні аспекти підготовки підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. Виокремлено кадрову, управлінську, правоохоронну та організаційну функції та надано їх характеристики.

У підрозділі 1.3 *«Принципи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань»* узагальнюються наукові підходи щодо тлумачення понять «принципи» та «принципи права». Запропоновано авторське визначення принципів підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань.

Відмічено, що вказані принципи є різноманітними за своєю природою та змістом, а тому, спираючись на аналіз наукових поглядів учених та норм чинного законодавства, їх поділено на дві великі групи: 1) загальноправові (верховенства права, законності, рівності, доцільності, ефективності і результативності, гласності); 2) спеціальні (обов'язковості підготовки, безперервності, науковості, комплексності, системності, диференціації підготовки). Надано змістовну характеристику кожному з окреслених принципів.

У підсумку зазначено, що для того, щоб відповідні принципи були належним чином втілені в життя, потрібно їх закріпити у спеціальних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах.

Розділ 2 «Адміністративно-правові, організаційні та тактичні засади підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Правові засади підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань та місце у ньому адміністративно-правових норм»* відмічено, що розглядати нормативно-правові акти в досліджуваній сфері найбільш доцільно залежно від їх юридичної сили. Тому в першу чергу проаналізовано положення Конституції України як Основного Закону, норми якого спрямовані на регулювання суспільних відносин у всіх сферах суспільного життя. Всі інші нормативні акти ухвалюються відповідно до Конституції та не можуть їй суперечити.

Надано характеристику низці законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на регулювання підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, що дало можливість виокремити сукупність негативних аспектів, які перешкоджають якісному й ефективному регулюванню суспільних відносин у відповідній сфері.

Констатовано, що ключове місце в системі правових засад підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань належить нормам адміністративної галузі права. Наведено низку факторів, які підтверджують цю тезу.

У підрозділі 2.2 *«Організаційні засади підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань»* здійснено аналіз наукових підходів до визначення понять «організація» та «організаційні засади», на основі чого запропоновано авторське визначення поняття «організаційні засади підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань».

Виокремлено та надано характеристику таким ключовим елементам відповідних організаційних засад: суб'єктам, які здійснюють підготовку; кадровому забезпеченню вказаних суб'єктів; плануванню навчального процесу; добору кандидатів на навчання; організації навчального процесу (вибір форм і методів навчання); науково-методичному та інформаційному забезпеченню навчального процесу; фінансовому і матеріально-технічному забезпеченню. Надано змістовну характеристику кожному з окреслених елементів.

У підсумку зазначено, що організаційні засади підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань складаються з великої кількості елементів, які тісно пов'язані, взаємодіють і доповнюють один одного. Наголошено, що їх належне функціонування є фактично неможливим без ефективного та якісного нормативно-правового підґрунтя.

У підрозділі 2.3 «*Особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань*» акцентовано увагу на тому, що важливим завданням законодавця є створення якісного правового підґрунтя здійснення тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку. Адже, як свідчить практична діяльність, якщо працівник правоохоронного органу недостатньо підготовлений із тактичної точки зору, то він фактично не здатний чітко й оперативно виконувати свою роботу, особливо в екстремальних умовах. У таких випадках частими є помилки в розстановці сил, організації управління підрозділами, забезпеченні їх взаємодії, а також в особистому захисті кожного окремого службовця.

Проаналізовано чинне законодавство, норми якого спрямовані на регулювання тактичної підготовки кадрового складу сил охорони правопорядку до виконання завдань у досліджуваній сфері. Узагальнено, що тактична підготовка – це одна з найдинамічніших сфер навчання особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. Зазначене, перш за все, пов'язано з тим, що сфера забезпечення внутрішньої безпеки є динамічною, а тому вимагає постійного пошуку нових засобів та інструментів, які у своїй діяльності можуть використовувати спеціально уповноважені суб'єкти. Виокремлено характерні особливості тактичної підготовки досліджуваних суб'єктів.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «*Зарубіжний досвід підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань та можливості його використання в Україні*» акцентується увага на важливості проведення наукових досліджень, присвячених вивченню зарубіжного досвіду.

Перш за все приділено увагу досвіду США, на основі чого серед позитивних моментів підготовки службовців для підрозділів сил охорони правопорядку було виокремлено: суттєвий рівень фінансування системи підготовки правоохоронців; наявність недержавних суб'єктів, які відповідають за підготовку фахівців у відповідній сфері; наявність єдиного координуючого центру, який відповідає за підготовку працівників

правоохоронного органу, а також здійснює контроль за дотриманням норм чинного законодавства у відповідній сфері; приділення в процесі підготовки великої уваги отриманню практичних умінь і навичок працівниками.

Узагальнено позитивний досвід низки європейських держав: Великобританії, Франції, Німеччини та Польщі. Визначено позитивні та негативні аспекти, властиві підготовці правоохоронців у названих країнах.

У підсумку зазначено, що на сьогодні у світі сформувалися досить різноманітні та водночас ефективні підходи до підготовки службовців, які здійснюють свою діяльність у підрозділах сил охорони правопорядку. Саме тому, спираючись на проведений вище аналіз, виокремлено позитивні моменти, які слід використати вітчизняному законодавцю для вдосконалення адміністративного законодавства у сфері підготовки службовців підрозділів охорони правопорядку до виконання службових і бойових завдань.

У підрозділі 3.2 *«Шляхи удосконалення національного адміністративного законодавства з питань підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань»* доведено необхідність подолання прогалин у чинному законодавстві, норми якого спрямовані на регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері. Відмічено, що ключовим способом подолання прогалин у чинному законодавстві є нормотворчість, за допомогою якої вбачається можливим не тільки ухвалити нові правові норми, а й систематизувати і оптимізувати всю систему нормативно-правового забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку, в тому числі й у контексті виконання ними службово-бойових завдань.

Доведено, що до напрямів удосконалення адміністративного законодавства в контексті представленої проблематики слід віднести такі: 1) покращення правового регулювання сфери забезпечення внутрішньої державної безпеки; 2) вирішення проблем у сфері регулювання діяльності підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань; 3) безпосереднє покращення законодавства, що регулює питання підготовки особового складу відповідних підрозділів. Надано змістовну характеристику кожному з окреслених напрямів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у з'ясуванні сутності, змісту і розкритті особливостей адміністративно-правового забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, а також в окресленні напрямів удосконалення чинного

адміністративного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання суспільних відносин у відповідній сфері. У результаті дослідження сформульовано низку нових теоретичних та практичних положень.

1. Встановлено, що в різні історичні періоди особливості підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань прямо залежали від розвитку системи правоохоронних органів. Відмічено, що на сьогодні розвиток системи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку, зокрема щодо виконання службово-бойових завдань, не є завершеним. Зазначене обумовлюється тим, що: по-перше, виклики у сфері забезпечення національної безпеки постійно змінюються, що обумовлює необхідність зміни підходу до підготовки кадрів сил охорони правопорядку; по-друге, створюються нові державні правоохоронні інституції, що вимагають підготовки професійних кадрів; по-третє, війна проти російської федерації виявила слабкі місця в системі підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань.

2. Під підготовкою кадрів запропоновано розуміти процес формування в людей професійних теоретичних знань і практичних умінь та навичок, які в сукупності сприяють належному виконанню працівником (службовцем) покладених на нього обов'язків, зокрема щодо виконання службово-бойових завдань. Відмічено, що зміст вказаної підготовки розкривається в її меті й завданнях.

Констатовано, що важливість і значущість підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань складно переоцінити, адже мета відповідної підготовки полягає в тому, щоб не лише забезпечити відповідні підрозділи професійними кадрами, а й у такий спосіб створити умови для того, щоб вони могли належним чином виконувати поставлені перед ними завдання.

3. Встановлено, що принципи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань є багатоманітними за сутністю і змістом, тому їх доцільно поділити на дві великі групи:

1) загальноправові принципи (верховенства права, законності, рівності, доцільності, ефективності і результативності, гласності);

2) спеціальні принципи (обов'язковості підготовки, безперервності, науковості, комплексності, системності, диференціації підготовки).

Зазначено, що вказаний вище перелік принципів підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань найбільш змістовно та якісно характеризує відповідну діяльність. Саме тому для того, щоб відповідні принципи були належним

чином втіленні в життя, їх потрібно закріпити у спеціальних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах.

4. Аргументовано, що ключове місце в системі правових засад підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань належить нормам адміністративної галузі права. Зазначене пояснюється тим, що саме за їх допомогою: закріплюється правовий статус суб'єктів, уповноважених здійснювати підготовку особового складу сил охорони правопорядку; встановлюється мета і завдання відповідної підготовки; визначаються джерела фінансового та матеріально-технічного забезпечення здійснення підготовки; закріплюється правовий статус суб'єктів охорони правопорядку, що прямо впливає на напрями, рівні та форми підготовки тощо.

5. Обґрунтовано, що під організаційними засадами підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань доцільно розуміти сукупність інструментів і засобів неправового характеру, за допомогою яких забезпечується протікання та реалізації процесів, пов'язаних зі здійсненням підготовки службовців для досліджуваних суб'єктів охорони правопорядку. До відповідних організаційних засад віднесено: суб'єктів, які здійснюють підготовку особового складу підрозділів сил охорони правопорядку; організаційно-управлінську структуру вказаних суб'єктів; кадрове забезпечення; планування, що включає в себе планування навчального процесу та встановлення кількості осіб, яких необхідно навчати для подальшої роботи у відповідних підрозділах; добір кандидатів на навчання; організацію навчального процесу (вибір форм і методів навчання); науково-методичне та інформаційне забезпечення навчального процесу; фінансове і матеріально-технічне забезпечення.

6. Виокремлено такі ключові особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань: розгалуженість системи нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на регулювання діяльності з підготовки особового складу сил охорони правопорядку; наявність спеціального набору наукового та практичного інструментарію для підготовки службовців; динамічність сфери забезпечення внутрішньої безпеки, а також активний розвиток злочинності, як внутрішньої, так і міжнародної; існування спеціальної процедури для тактичної підготовки особового складу відповідних підрозділів; орієнтація на взаємодію (наукову й інформаційну) з іншими органами та підрозділами, що реалізують свою діяльність у відповідному напрямі.

7. Узагальнено, що на сьогодні у світі сформувалися досить різноманітні та водночас ефективні підходи до підготовки службовців, які

здійснюють свою діяльність у підрозділах сил охорони правопорядку. Серед позитивних моментів, які слід використати вітчизняному законодавцю для вдосконалення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, названо такі:

а) високий рівень фінансування системи первинної та подальшої підготовки правоохоронців;

б) приділення великої уваги набуттю практичного досвіду, умінь і навичок майбутнім правоохоронцем, зокрема щодо користування спеціальними інструментами, зброєю тощо під час виконання службово-бойових завдань;

в) не тільки професійний, а й особистісний розвиток правоохоронця, оскільки це прямо впливає на рівень його мотивації, а тому і на ефективність виконання службово-бойових завдань у майбутньому;

г) розширена «географія» підготовки особового складу підрозділів охорони правопорядку, зміна локацій (аудиторій, полігонів тощо);

г) постійна робота над розвитком правової свідомості майбутніх правоохоронців;

д) наявність недержавних інституцій, які здійснюють первинну підготовку правоохоронців;

е) високий рівень взаємодії між суб'єктами, які здійснюють підготовку кадрів для правоохоронних органів, а також практичними підрозділами.

8. Виокремлено такі напрями вдосконалення національного адміністративного законодавства, яке регулює підготовку особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань:

1) покращення правового регулювання сфери забезпечення внутрішньої державної безпеки, яка має включати в себе: *по-перше*, розробку та ухвалення нової Стратегії національної безпеки України, а також плану заходів з її реалізації; *по-друге*, у вказаному документі більше уваги варто приділити питанням внутрішньої безпеки взагалі та діяльності державних інституцій у вказаному напрямі зокрема; *по-третьє*, в Законі України «Про Національну безпеку» більше уваги необхідно приділити питанню внутрішньої безпеки держави, а також правовому статусу суб'єктів, які здійснюють службово-бойові завдання;

2) вирішення проблем у сфері регулювання діяльності підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань, яке має здійснюватися в таких напрямках: створення єдиного підзаконного нормативно-правового акта, який регулюватиме порядок взаємодії підрозділів сил охорони правопорядку між собою, а також із закладами вищої освіти системи МВС України; законодавче визначення компетенції кожного суб'єкта, діяльність якого спрямована на виконання службово-бойових

завдань; розробка та ухвалення нової Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ, яка враховуватиме набутий Україною досвід 2022 року;

3) безпосереднє покращення законодавства, що регулює питання підготовки особового складу відповідних підрозділів. У цьому контексті необхідно: *по-перше*, розробити єдину державну програму підготовки працівників правоохоронних органів взагалі, а також окремих підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань; *по-друге*, на законодавчому рівні надати ЗВО зі специфічними умовами навчання більше повноважень щодо підготовки правоохоронців за відповідним напрямом; *по-третє*, створити єдиний підзаконний нормативно-правовий акт, який буде спрямований на регулювання порядку тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Прокудін О. С. Розуміння поняття внутрішньої безпеки України від протиправних посягань у сучасній науці. *Судова та слідча практика в Україні*. 2016. Вип. 1. С. 96–98. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/jipu_2016_1_21.pdf.

2. Прокудін О. С. Генеза проблеми підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань із забезпечення внутрішньої безпеки України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спец. вип., ч. 1. С. 156–159.

3. Прокудін О. С. Нормативно-правове забезпечення підготовки особового складу сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань (базовий рівень). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 176–183.

4. Прокудін О. С. Принципи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. *Наше право*. 2021. № 1. С. 210–215.

5. Prokudin O. S. Concept and Purpose of Training Law-Enforcement Forces' Personnel for Performing Service and Combat Missions. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2021. № 3. С. 10–15.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Прокудін О. С. Проблеми та перспективи діяльності інструкторів з особистої безпеки поліцейських. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. за матеріалами II міжнар. наук.-практ. конф.ї (м. Харків, 21 квіт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 195–197.

2. Прокудін О. С. Верховенство права та законність як ключові принципи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. *Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 груд. 2020 р.). Київ, 2020. С. 53–55. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201210a/article/view/prokudin

3. Прокудін О. С. Поняття та особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення* : тези доп. учасників панел. диск. (м. Київ – м. Харків, 11 груд. 2020 р.). Київ ; Харків, 2020. С. 64–67. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201211/article/view/prokudin

4. Прокудін О. С. Завдання підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 груд. 2021 р.). Харків, 2021. С. 120–121. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211221/article/view/prokudin

АНОТАЦІЯ

Прокудін О. С. Адміністративно-правове забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2022.

Розкрито генезу підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. Визначено поняття та з'ясовано зміст і призначення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. Охарактеризовано принципи підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. Надано характеристику правовим засадам підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань і встановлено місце серед них адміністративно-правових норм. Розкрито організаційні засади підготовки особового складу підрозділів сил охорони

правопорядку до виконання службово-бойових завдань. Визначено особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань. Узагальнено зарубіжний досвід підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань та опрацьовано можливості його використання в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення національного адміністративного законодавства з питань підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань.

Ключові слова: охорона, правопорядок, службово-бойові завдання, протиправні посягання, принципи підготовки, тактична підготовка, міжнародний досвід, правове регулювання.

SUMMARY

Prokudin O. S. Administrative and Legal Provision for Training Personnel of Law Enforcement Units to Perform Official and Combat Tasks. – Qualifying scientific work as the manuscript.

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs; Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2022.

The author of the dissertation has provided theoretical generalization and a new solution to the scientific task, which consists in clarifying the essence, content and revealing specific features of administrative and legal provision for training the personnel of law enforcement units to perform official and combat tasks, as well as in outlining the directions for improving the current administrative legislation, whose norms are aimed at regulating social relations in the relevant sphere.

It has been established that specific features of training the personnel of law enforcement units to perform official and combat tasks directly depended on the development of the law enforcement system in different historical periods. It has been noted that the development of the system of training personnel of law enforcement units, in particular regarding the performance of official and combat tasks, is not complete to date. It is due to the fact that: first of all, the challenges in the field of ensuring national security are constantly changing, which necessitates a change in the approach to the training of law enforcement personnel; secondly, new state law enforcement institutions are being created. They require the training of professional personnel; thirdly, the war against the Russian Federation revealed weaknesses in the system of training the personnel of law enforcement units to perform official and combat tasks.

It has been clarified that the key purpose of training the personnel of law enforcement units to perform official and combat tasks is the formation of the indicated units with such personnel who will be able to qualitatively, efficiently and effectively perform the duties assigned to them. In turn, the tasks of such training are suggested to be divided into three large groups: 1) general tasks: acquisition by the personnel of the necessary level of professional skills, knowledge and abilities; ensuring the readiness of the employees to effectively perform official and combat tasks assigned to them; the formation of high moral qualities and values for managers and personnel, which will contribute to a more responsible attitude towards solving the assigned tasks; 2) organizational tasks: formation and implementation of a single state staffing policy in the relevant field; creation of a single database of scientific and methodical materials; ensuring a uniform high-level professional training of the employees of various departments; ensuring the realization of legal rights, freedoms and interests of the personnel of law enforcement units; 3) functional tasks: ensuring proper performance of tasks by law enforcement units in the field of internal security of Ukraine; creation of conditions for effective interaction between the relevant units; observance of official discipline both by the heads of the relevant units and by their staff; creation of conditions for proper observance of the rule of law in the country.

It has been stated that the system of legal principles for training the personnel of law enforcement units to perform official and combat tasks consists of a large number of regulatory legal acts of different legal force, where each of them is aimed at regulating various aspects of the training of employees for the respective units.

The following key features of the tactical training of the personnel of law enforcement units to perform official and combat tasks have been highlighted: the extensiveness of the system of regulatory legal acts, whose norms are aimed at regulating the training of the personnel of law enforcement units; availability of a special set of scientific and practical tools for training the employees; the dynamism of the sphere of ensuring internal security, as well as the active development of crime, both domestic and international; the existence of a special procedure for tactical training of the personnel of the relevant units; focus on interaction (scientific and informational) with other agencies and divisions implementing their activities in the relevant direction.

Key words: security, law and order, official and combat tasks, illegal encroachments, training principles, tactical training, international experience, legal regulation.